

Zahvaljujući epigrafskim dokumentima saznajemo i da je na ostrvu Naksosu bilo Jevreja (br. 108, sa predstavom minore) i, možda, na Sirosu (br.118). Vredi ukazati i na zabeležene toponime kao *Sklabonikola*, *Sklabos*, koji ukazuju na to da su Sloveni u VII v. stigli čak do Keosa (str. 64).

Natpisi sa fresaka iz Bogorodičine crkve u mestu Drosiani na Naksu (br. 38-50), pored imena svetitelja, često i sadrže i posвете zadužbinara, a na istom ostrvu posvedočen je prvi put i dosad nepoznat, lokalni svetitelj *Apikrantios* (br. 29, za ime v. br. 117). Nažalost, građa Zbirke u celini pruža malo podataka o zvanjima i činovima, civilnim (up. br.2 *Kyriakos actuarius i 131 -optio* namesnika Bitinije) kao i crkvenim (up. Index).

Stele s Tere na kojima se nalaze posвете “anđelu” (tipa *angelos toy deina*) obrađene su u posebnom *Apendiksu* (147-282). Glavno pitanje o kojem se u nauci već dugo raspravlja jeste da li su ovi natpisi hrišćanski. Pretpostavljalo se da u rozeti sa urezanim krstom (app. br.6, pl. LIII) treba prepoznati hristogram. Međutim, Kiourtzian je autopsijom ustanovio da pretpostavljeno *rho* u rozeti sa krstom nije tačno, jer je urez za *rho* u stvari slučajna pukotina u kamenu. Izdavač je u pravu kad se priklanja mišljenju da u posvetama “anđelu”, bez drugih (kripto)hrišćanskih simbola ili izraza, ne treba videti hrišćanski termin, već tražiti neki lokalni kult.

U celini, *Recueil* je vrlo pedantno rađena (vrlo retko su tehničke greške-napr. br.36 i 37 označeni su kao “*numeros vacants*”); pogrešne oznake za napomene na str.165-; na natpisu br.24 očekivalo bi se da se podvuče izgubljen deo, poznat iz prepisa; u istom natpisu *diakon* umesto *diakonissa* zaslužuje komentar) s vrlo dobrim fotografijama i indeksima. Prema izdavačevoj koncepciji u opšti indeks je ušlo “*sve sem kai*”. Stoga bi se moglo poželeći da su u Indeksu posebno navedeni i neobjavljeni natpisi; kako se oni u Zbirci nalaze posle objavljenih za svaki lokalitet na ostrvima, čitalac ne može brzo da vidi koji natpisi se objavljuju prvi put i koliko ih je ukupno.

Brižljiva i temeljna obrada epigrafskih spomenika kikladskih ostrva učiniće Kiourtzianovu Zvirku nezaobilaznim priručnikom istoričara i arheologa posvećenih proučavanju ove oblasti u ranovizantiskom preiodu,

Milena Milin

Filozofski fakultet, Beograd

ВИТОМИР МИТЕВСКИ: *Античка епика: Хелада и Рим*. Матица македонска, Скопје 2001, pp. 380, 8°.

Епската поезија заедно со лирската и драмската ја гради препознатливата тријада на книжевни родови со која се идентификува античката литература како темелна во бројното семејство на европската книжевност. Првенството во оваа низа епиката не го заслужува само поради хронолошката предност, туку и поради извесна протогенеричка состојба на другите миметички и немиметички облици која е јасно видлива во епскиот облик. Имено, дури и во едно површинско собирање на епската граѓа не е тешко да се издвојат автоном-

ни или во епското ткиво цврсто вградени и од него сосем зависни лирски, драмски, говорнички, историографски, философски елементи; со што епската поезија и покрај својата посебна и единствена логика во релација со другите поетички видови има извесно обележје на синтетички поетски облик. Затоа античката епика заслужува издвоена и сериозна обработка каква што наоѓаме во истоимената студија на Витомир Митевски. Како што е и најавено во поднасловот, материјалот во ова обемно издание е сегментиран во две глобални целини - Хелада и Рим, во чии рамки се обработени четирите стожери на античката епика: Хомер (7-186), Хесиод (187-263), Вергилиј (265-334) и Овидиј (335-358). За ваквиот избор авторот има своја експликација во Предговорот на студијата: „Четирите наведени поетски пројави (...) со својот уметнички дострел и далекусежно влијание ги оставаат далеку зад себе сите останати остварувања во античката епика. Тоа е и објаснението зошто другите епски творци и дела се изложени на маргините на нивното творештво.“

Хомер, како протомајстор на хеленската епика и парадигма на усно епско творештво разбирливо ја има челната позиција во ова поетско друштво. Нему, повторно разбирливо, му е отстапен најголем простор во оваа студија (9-186); тоа го бара бројноста и разгранетоста на темите и проблемите кои ги поттикнува овој автор. Прашањата на кои се даваат релевантни и стручно втемелени одговори на ова место организирани се во неколку поглавја: Хомерско прашање (9-30), Формулаичноста како основен стилски белег на хомерската поезија (31-53), Епитети (54-70), Споредби (71-86), Стилизиран реализам (87-94), *Илијада* и *Одисеја* (95-134), Историска подлога на Хомеровиот свет (135-151), Поетскиот свет на Хомер (152-183) и *Хомерски химни*, епски пародии и епски циклуси (184-186). Природата на хомеровиот текст не дозволува негово затворање во строго книжевни рамки и негово единствено книжевно-теоретско или книжевно-историско разложување; нужно е и негово поинакво отворање, воспоставување и на некои други не-книжевни релации и функции. Оттаму и многуслоевитата структура во пристапот на авторот на оваа студија. Од една страна темелно и детално се обработени сите за усниот вид епско творештво релевантни поетски чинители вклучително и нивната апликација во конкретниот хомерски облик и тоа преку богатство од референци на сродни облици од други култури. Од друга страна посветено е внимание и на една друга помалку книжевна функција, но исто толку провокативна и не помалку научно обработувана; а, имено, Хомеровиот текст како извор за неговиот автентичен историски контекст.

Епскиот автор кој скоро без исклучок се спомнува во извесна антистрофична релација со Хомер е Хесиод. Ако за Слепиот Поет е општо место дека е тој претставник на херојскиот еп, тогаш за неговиот опонент обично се вели дека со својата *Теогонија* го промовира генеалошкиот еп во хеленската литература, а со *Дела и дни* ја отвора традицијата на дидактичката поезија. По повод првиот еп кој претставува најстар систематски приказ на хеленската митологија, оваа студија донесува, сообразно со просторот на книгата, исцрпна расправа за митологијата со пунктирање на најважните митолошки теми кај Хесиод, како што се: Космогонија, Митот за поколенијата, Митот за Прометеј и Пандора. Другиот еп на Хесиод

Дела и дни поттикнува една друга тема која во оваа студија опширно е обработена со сите релевантни референци, а со особена нагласка на философските. Имено, станува збор за поимот на *дίκη* кој кај Хесиод има повеќеслојна семантичка вредност и конкретна поетичка функција.

Римскиот пар епски поети во антистрофичка релација со хеленските Хомер и Хесиод го сочинуваат Вергилиј и Овидиј. Првиот со својата *Ајнеида* близок со Хомер, а вториот со *Метаморфози* потсетува на Хесиод. Но, блискоста е ограничена на тематската сродност, во сè друго се многу различни, па и спротивни. Вергилиевата поезија е парадигма на авторско творештво со наследена долгогодишна традиција; за разлика од Хомеровата спонтано сложена поетска градба, Вергилиевото склопување на елементите остава впечаток од една страна на артифициелно и наместа со напор интегрирање на прагмите; но, од друга страна сосем автентично за културниот простор во кој настанува и со супериорна вдахнувачка еманација за разновидните креативни потфати во вековите кои следат. Со слична творечка инспиративност зрачи и последниот во оваа студија обработен претставник на античката епика, Овидиј. Неговите *Метаморфози* иако во поетски облик, биле и се неодминливиот прирачник за античката митологија, склопен исто така врз една богата хеленска традиција.

Како особена доблест на ова издание треба да се споменат и бројните фрагменти од обработените епски творби со кои е проникнат авторскиот текст на оваа студија, а кои ја зајакнуваат уверливоста на кажаното. Освен оние од Хомеровата *Илијада* сите други, од старогрчки на Хесиод и од латински на Вергилиј и Овидиј, се дадени во превод од самиот автор на студијата.

Тематски селектирана библиографија е составен и завршен дел на секоја аналитички обработена целина; таа го збогатува информирачкиот слој на ова издание. Во комуницирањето со оваа сложена и обемна материја од голема полза е исцрпниот *Index rerum, nominum et verborum*. Текстот од ова издание дополнет е со неколку внимателно одбрани репрезентативни илустрации.

Со ова издание студентите добиваат основен и незаобиколив учебник за античка епика, а сите љубопитни читатели извор на релевантни знаења и насоки за нивно надоградување.

Весна Томовска
Филозофски факултет, Скопје

СОФРОНИЕВСКИ ВАЛЕРИЈ: *Латинско-македонски речник*. „БИГОСС“, Скопје, 2001, стр. VIII + 780.

Поседувањето латински речник, за било која држава или народ, претставува прашање на врвен цивилизациски дострел, потврда на литерарната и јазичната зрелост на нацијата пред меѓународната книжевна традиција и виза за влегување и етаблирање во културното наследство на друштвото на народите.